

כ"ו אייר, תשע"ב, 18.5.2012

גיליון מס' 309

פרשת בחקותי

עורי צפון ובואי תימן

מאת שלומית רביצקי טור-פז, קיבוץ טירת צבי

אני יכולה רק לדמיין את הקושי של חז"ל ביושבם על המדוכה להכריע על הפטרתה של פרשת בחקותי. מה דרוש לציבור? בוודאי שאלו את עצמם, האם ראוי להשקיט את הנפש לאחר התוכחה הקשה, או דוקא להמשיך את הקתרזיס בדברי מארה נוספים? האם לנקוט מתודה סיפורית ממחישה, או לבחור בדברי הלכה ומשפט? ארוך וקשה הדיון ככל שהיה, הרי שה'פור' נפל גם בקהילות אשכנז וגם במרבית קהילות המזרח על דבריו של ירמיהו, הממשיכים את רוחה של הפרשה ואולי 'גומלים' ממנה באיטיות תהליכית. ההפטרה מציעה גם היא, זו בצד זו, את הקללה "אָרוּר הַגֵּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם... וּמִן ה' יִסּוּר לְבוֹ וְהָיָה כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא טוֹב..." ואת הברכה "בְּרוּךְ הַגֵּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בֵּה'... וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שְׂרָשָׁיו...". רבים עמדו על ההבדלים הקיימים בין הפרשה להפטרה, כגון הפניה ליחיד (בהפטרה) לעומת הפניה לציבור (בפרשה), סדר הדברים המתחיל בגנות ומסיים בשבח (בהפטרה) ולהיפך (בפרשה), והיחסים השוויוניים שבין הטוב והרע (בהפטרה) לעומת מספר פסוקי הקללה המשלשים את פסוקי הברכה (בפרשה). יחד עם זאת, מדובר בהבדלים קטנים, ובעומק הדברים בחרו חכמים בחירה מובהקת בשחזור מאזני השכר והעונש המופיעים בפרשה, בעיקר בתחום הארץ והפרנסה – "וְלָתֵת לְאִישׁ כְּדַרְכּוֹ כְּפָרִי מֵעֲלֵלָיו".

לא כך מסורת תימן. שלש פעמים בשנה בוחרת מסורת זו בהפטרה שאינה צמצום או הרחבה של ההפטרה הספרדית, אלא החלפתה בדברי יחזקאל. האם מדובר במחאה כלפי בחירת חכמים או במסורת קדומה ומקורית? על כך ניטשת מחלוקת, אולם אין ספק כי זוהי בחירה היוצרת דיאלוג שונה לחלוטין עם פרשת בחקותי. הפטרת השבוע התימנית מביאה את דבר ה' אל הנביא (יחזקאל ל"ד) "בֶּן-אָדָם הִנְבֵּא עַל-רוּעֵי יִשְׂרָאֵל", ואז, לאחר דברי ביקורת קשים על הרועים אשר מזניחים את צאנם: "וְאֵת הַחֹלָה לֹא רִפֵּאתֶם וְלֹנְשַׁבְּרֵת לֹא חִבַּשְׁתֶּם וְאֵת הַנִּדְחֹת לֹא הִשְׁבַּתֶם וְאֵת הָאֲבֹדֹת לֹא בִקְשַׁתֶּם; וּבְחִזְקָה רְדִיתֶם אֹתָם וּבְפָרֶךְ וּתְפוּצִינָה מִבְּלֵי רָעָה וּתְהַיִּינָה לְאֹכְלָה לְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה... וְאִין דּוֹרֵשׁ וְאִין מְבַקֵּשׁ", מובאת האלטרנטיבה של הרעה הא-לוהית: "הִנְנִי אֶל הָרָעִים וְדַרְשְׁתִּי אֶת צֹאנֵי מִדְּם... וְהִצַּלְתִּי צֹאנֵי מִפִּיהֶם... וְהִצַּלְתִּי אֹתָהֶם מִכָּל הַמְּקוֹמֹת אֲשֶׁר נָפְצוּ שָׁם בַּיּוֹם עֲנֹן וְעֲרָפָל... וְהִבֵּיאוּתִים אֶל-אֲדָמְתָם וְרָעִיתִים אֶל-הָרִי יִשְׂרָאֵל...".

הדיון שהתרחש אצל חכמי תימן הוליד, כפי שעיינונו רואות, הכרעה שונה לחלוטין. אפשרות אחת היא לראות את הבחירה בתחום הרגש והאמונה. העם זקוק לליטוף לאחר התוכחה הקשה, זקוק ליד א-לוהית רכה שתפיל את החומות שנפשו הקימה סביב לבו בשמיעת התוכחה, זקוק לבנייה מחודשת של קרבת אל. הוא צריך להשתכנע

מחדש כי השופט המאיים במוראותיו הוא גם זה אשר "את האבדת אבקש ואת הנדחת אשיב ולנשברת אהבש ואת החולה אחזק".

אפשרות שניה לפרשנות נוגעת להנהגה. סבא שלי ז"ל נהג להקשות על תחיית המתים – איך תהיה עבודה, שאל, לכל המנהיגים והצדיקים שיקומו לתחיה בימות המשיח, כשכל הרשעים שהנהיגו יישארו במנוחתם? איך ירוויחו את לחמם ומי ישמע לדבריהם? והשיב סבא בקריצת עין – יש פתרון, שהרי מנהיג שקהילתו לא תקום, גם הוא לא ימצא ראוי לקום לתחיה... הביקורת המוסתרת בהצמדת ההפטרה לפרשה אינה רק כנגד המנהיגים אלא אולי גם התרסה כלפי שמיא, על התוכחה הקולקטיבית, שאינה חסה על חלשי החברה – ילדים וקשי יום ששמי הברזל יתפרשו גם מעליהם, ואינה מבדילה בין מנהיג לאחד העם (ואולי ברוח זו הולכים גם חכמים הבוחרים בהפטרות ירמיהו הפורשת שכר ועונש ליחיד ולא לכלל הציבור).

ועוד, אנו מצויים בסופו של חומש ויקרא, חומש בו עבר הצאן והבקר תהליך של החפצה והיה לקרבן. בחומשים הראשונים שימשו העדרים, נוסף לסטאטוס העושר והפרנסה, גם למבחן הנהגה ויכולת טיפולית. כך אברהם ויעקב, רבקה ורחל, כך משה, שמנהיגותם, חסדם ותכונותיהם הטובות מתבררות דרך האופן בו רעו והשקו את צאנם. לצאן היתה אישיות, צרכים, כבוד, כמעט האנשה. לפתע הפך לעולה שאין לבדוק בה צרכים, אלא מומים. הדברים מתעצמים בסופה של פרשת בחוקותי, כאשר גם ערכו של האדם עצמו הופך מדיד. אולי מבקשים מאיתנו חכמי תימן לשוב לרגע אל העבר, אל החסד והתום של רועה הצאן הרץ אחר טלה תועה ונושאהו על כתפיו. אולי הם מזכירים לנו את החובות כלפי סביבתנו, את הרוך של היד המלטפת אל מול המאכלת הקדושה.

מסעם של בני ישראל אל הארץ מתקדם. הנדודים קשים עליהם. הם מתגעגעים לישיבה במקום אחד, מייחלים אל הארץ, איש תחת גפנו ותחת תאנתו. התוכחה הא-לוהית בפרשת בחוקותי גם היא מוכוונת פני עתיד ומאיימת על עובדי האדמה כי "לא תתן ארצכם את בוללה", ולחלופין "והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם". חכמי תימן מזכירים לנו כי המאבק בין עובדי האדמה לרועי הצאן עדיין ניטש. הם מסרבים להסתפק בצירורו של עם ישראל השמח ביבולו או סובל את סבל הבצורת, ומתעקשים כי בינתיים שעה ה' אל מנחתו של הבל ובחר דוקא במשה למנהיג צאן מרעיתו.

שלומית רביצקי טור-פז, המתגוררת בקיבוץ מירת צבי. עוסקת בהוראת והנחיית קבוצות בתחומי יהדות ומגדר.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il